

KIPI IN RELIEFI IZ EMONE

JARO SASEL

Ni posebno veliko ostankov kipov, s katerimi so se v nekdanjem rimskem, samoupravno organiziranem mestu Emoni (Ljubljani), ponašala stanovanja in grobovi imenitnih meščanov in okoličanov, vendar dovolj, da pričajo o okusu in potrebah časa, ki mu je politični red rimskega imperija ustvaril osnove.

Težko bi bilo vsestransko obdelati emonsko statuarično gradivo in prikazati razvoj kamnoseštva v rimski Emoni; saj mnoge strani antične kulturne zgodovine, ki bi jih bilo treba pri tem za to mesto poznati in upoštevati, niso dovolj raziskane. Tako, na primer, tudi ne umetno-obrtna dediščina starejših dob na teh tleh. Zdaj je možno samo zbrati in tako nuditi doslej neupoštevano emonsko gradivo strokovnjakom, ki se posebej zanj zanimajo, namreč antičnim umetnostnim zgodovinarjem. Ti utegnejo — že po analizi in analogijah z izdelki drugod — priti do bolj ali manj jasnih rezultatov tudi za emonske najdbe, da jih bo mogoče uvrstiti v trden časovni okvir, v neko stilno zaporedje, s čimer bodo barvito ilustrirale duha in okus starih naseljencev ob Barju in spretnost njihovih kamnosekov.

V času prodiranja Rimljanov v vzhodnoalpski svet, v letih 35—15 pred n. št., je bila *Emona* manjše naselje domačinov ilirskega, keltskega ali vénetskega rodu, razmeroma pomembno kot broderska postojanka prekupčevalcev ob plovni Ljubljani. Strateško vrednost naselja ob kratki in nenaporni poti z Apeninskega polotoka čez Kras skozi tesen med Šišenskim in Grajskim hribom v Ljubljani na Balkanski polotok so spoznali Rimljani takoj ob zasedbi. Zaradi skorajšnje politične utrditve nove oblasti na tem področju je bil Emoni dodeljen kolonialni mestni položaj, čigar upravno območje je obsegalo današnjo Gorenjsko, Notranjsko in zahodni del Dolenjske. Lega nove upravne postojanke ob plovni vodi in ob vzhodni magistrali rimskega imperija *Aquileia-Siscia-Singidunum* (Oglej-Sisak-Beograd) je že v teku I. stoletja jela prinašati kolonistom-meščanom vse večjo blaginjo, zlasti njihovi vodilni plasti. Nadaljnega razvoja ni mogel omajati ne vdor

germanskih plemen v drugi polovici II. stoletja po n. št. ne ekonomske pa tudi ne politične krize v teku III. stol. Sicer je postajalo življenje odtlej vse težje in nevarnejše, posebno proti koncu IV. stoletja, v sredini V. stoletja je zadal mestu posebno hud udarec pohod Hunov, toda *Emona* je preživela te čase vsaj kot strateška postojanka, saj je imel *vir spectabilis comes Italiae* (njegova svetlost vojskovodja Italije) moč in namen braniti severovzhodno mejo pred vdori preseljujočih se ljudstev. V njegovem obrambnem pasu je morala *Emona* že geopolitično imeti pomemben položaj. Ko pa je obramba meje propadla, je z njo propadla tudi *Emona*. Ob naseljevanju v VI. stoletju so Slovenci komajda našli kakega prebivalca v njenih obsežnih ruševinah, ki so jih poimenovali z izrazi Mirje, Gradišče, Ajdovščina, Trnovo.

Življenje v teh stoletjih seveda ni potekalo enovito, bilo je podvrženo zakonitemu razvoju, na katerega so, kot rečeno, čedalje bolj vplivali nepreračunljivi politični dogodki. V fazi, ko so ti dogodki — predvsem sovražni vdori v obdobju splošnega preseljevanja — začeli oblikovati vsakdanje življenje pa tudi politični red v Emoni, so bili kamnoseški umetniki nedvomno med prvimi, ki so se umaknili. To je eden izmed vzrokov, zakaj pojema število okrašenih kamenitih izdelkov po vzhodnoalpskem prostoru s IV. stoletjem, ki tedaj tako rekoč tudi dokončno izginejo.¹ Ker sta se torej politični in ekonomski red docela izpremenila in ker je kupna moč denarja padla, medtem ko je negotovost vsakdanjega življenja naraščala — luksuzna obrt pa vedno išče mest z varno blaginjo — zato je na vojaško eksponiranih krajih, ob magistralah, kot je bila italska skozi Emono, zamiralo umetno kamnoseštvo.

Vendar je potek politične zgodovine le en element, ki vpliva na umetnostno snovanje. Njegov temelj ostaja slej ko prej družbena ureditev in ekonomika dobe. Tudi za emonska tla velja, da so na družbenih in ekonomskih osnovah prebivalstva v dobi pred rimsko zasedbo zrastle umetnostne tendence, ki so — v kakršnikoli obliki — proniknile skozi fazo okupacije. Staro prebivalstvo je nam-

Sl. 1. Herma iz temnosivega apnenca

reč tvorilo tudi po tem izdaleč večinsko osnovo življa v vzhodnoalpskem prostoru. Podobno kot so naseljenci še naprej častili svoja boštva in celo predstave rimskega državnega kulta prilagajali svojim lastnim, tako so nedvomno k temu še bolj težili v likovnem izražanju. Kolikor se zdi to za zgodnjo fazo rimske okupacije zabrisano, gre deloma na račun tujih kamnosekov, ki so prišli in sprva nedvomno prevladovali, in tujih predlog, po katerih so skušali ustrezati željam naročnikov, deloma pa na račun naročnikov samih, ki so se skušali ali nagloma asimilirati ali pa so pripadali etnično tuje-mu življu.

Čeprav še ni povsem jasno, kateremu plemenu gre prištevati prebivalce Emone in okolice pred rimsko zasedbo, pa je na drugi strani nesporno, da so le-ti že zgodaj bili pod severnoitalskimi vplivi in da so se zaradi bližine trgovske Akvileje mnogo ukvarjali s prekupčevanjem. Posledica tega je

dejstvo, ki ga je zapisal² *Velleius Paterculus* kot veljavno za prvo desetletje po našem štetju: *omnibus autem Pannoniis non disciplinae tantummodo, sed linguae quoque notitia Romanae, plerisque etiam litterarum usus et familiaris armorum erat exercitatio*, torej poznanje latinščine. Dalje je tudi znano porabljanje po rimskih vzorih kovanega denarja. Na razvoj tedanje ekonomike teh krajev pa nedvomno tudi družbenega ustroja je moralo — skratka — to in marsikaj, česar danes ni mogoče v detajlih definirati, močno vplivati. Da je razvoj v resnici tako potekal, dokazuje najbolj dejstvo, da sta *Augustus* in *Tiberius* sklenila v Emoni ustanoviti politično postojanko prvega reda: kolonijo. Rimsko mestno naselje z rangom kolonije je imelo samoupravni *status*, ki je pripadal lahko izključno romaniziranim krajem. Nove družbene in ekonomske osnove, ki jih je prineslo rimsko obdobje, nove možnosti družbenega izkoriščanja, nova proizvodna orodja, drugačne potrebe organizacijskega življenja in drugačna zemljiška razdelitev — ti elementi so namreč polagoma preoblikovali staro osnovo. Pričela se je faza romanizacije, to je: manj kulturnega pa bolj politično-ekonomskega preobraževanja. Domačini so se prilagajali državnim in mestnim institucijam, ker so le preko njih mogli dosegti svo-

Sl. 2. Reliefna glava boštva (?)

jo pravico, korist. In v tem so bili domačini v emonskem okolju — predvsem seveda rodovni veljaki, rokodelci in prekupčevalci — med prvimi v Panoniji dozoreli in se dvignili na približno stopnjo severnoitalskega človeka, katerega matice so bila mesta *Aquileia*, *Mediolanum*, *Padova*, *Verona*, *Cremona*. Leta 15. po n. št. se jim je pridružila še *Emona*.

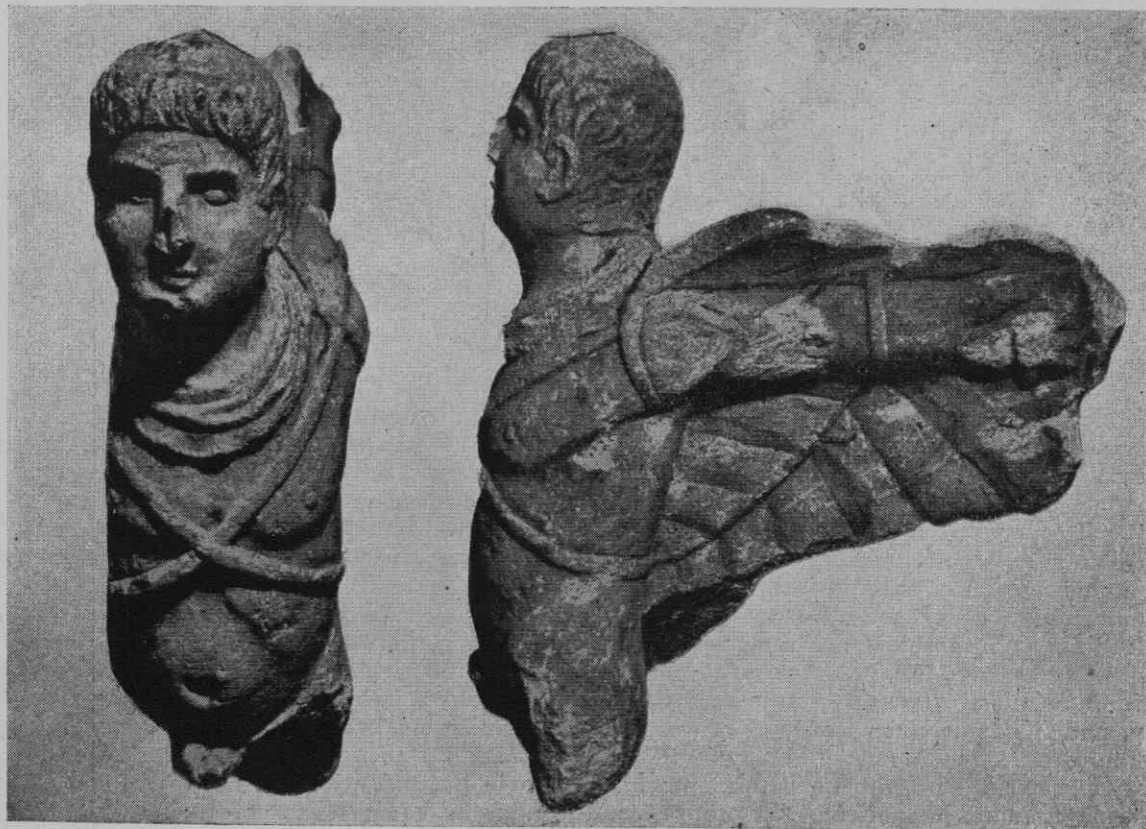
Družbeno je bilo življenje v takem mestu, kot je bila *Emona*, v dobi razcveta pestro in ostro klasificirano. Socialno so bili sloji deljeni predvsem na premoženjski in politični bazi. Poklicno je bil v antičnem mestu tak vrvež kot v današnjem, posebno še v današnjem orientalskem svetu: polne roke dela so imeli obrtniki prehrambeno-živilske, gradbene, tekstilne in umetno-obrtno stroke, poljedelci, pripadniki stražne, uradniške in služiteljske službe; še posebno pestrost je vnašala poštna in trgovska služba; obstajala je tudi zdravstvena stroka, obstajali so celo juridični svetovalci, učitelji in svečniki. Vse to je ustvarjalo dobro klientelno osnovo za kamnoseške delavnice.

Važen element pri presoji kamnoseških izdelkov je urbanistični razvoj mesta in okolišnih naselij. Estetsko oblikovanje kamna

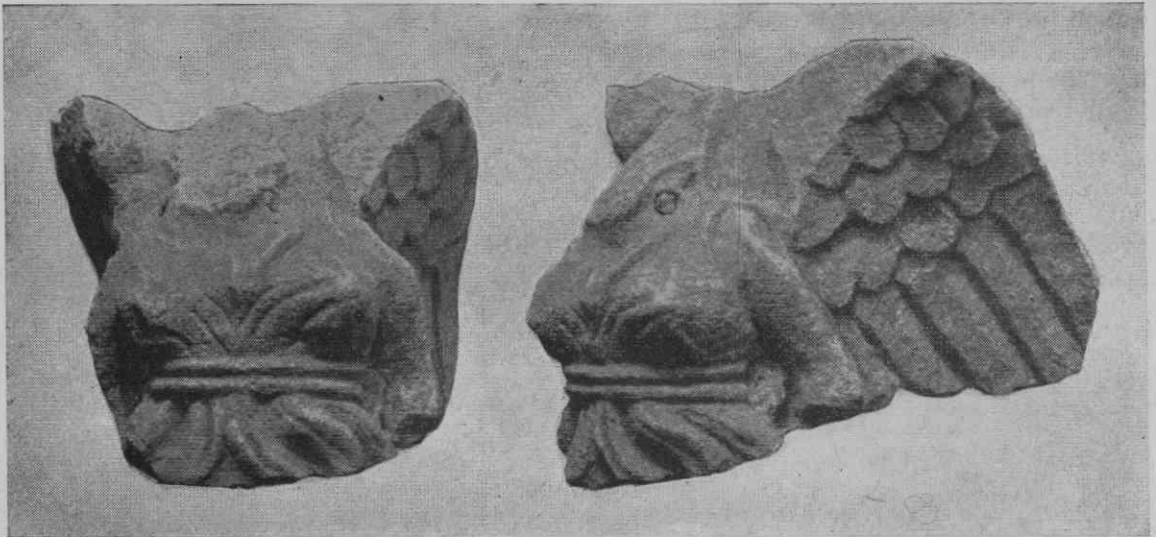
Sl. 5. Ženska glava

Sl. 4. Ikarus

Sl. 5. Ženska glavica (Afrodita?)

Sl. 6. Odlomek Viktorije

je drugačno v sukcesivno rastočem naselju, v planiranem naselju, v taborišču, v kulturnem središču, v zdravilišču, v upravnem središču, na poštni postaji vaškega značaja. Raznovrstni so nagibi, ki ustvarjajo v ljudeh potrebo in željo po kamnitih izdelkih: templji, grobni spomeniki, religiozna skulptura, monumentalna državna dela. Prizadevanja za lepa javna in zasebna poslopja, za spomenike na pokopališčih ali za bogata pričevanja vdanosti vladarju rimskega imperija so nudila kamnosekom možnosti za uveljavljanje.

Za emonske kamenite spomenike, posebno za nagrobnike, je značilna njih preprostost,

ki je v ostrem nasprotju z veseljem nad bogato plastiko, reliefi in okraski v Celeji in pa z vojaško monumentalnostjo v Poetovionu. Premožno prebivalstvo v Celeji je izviralo iz starokeltskega plemstva, v Poetovionu iz dosluženega vojaštva, medtem ko so v mestu Emoni bivale predvsem proletarske, oproščenske in razlaščene družine iz Rima in Italije, ki sta jim *Augustus* in *Tiberius* leta 15 po n. št. odkazala mesto z zaledjem kot osnovo za ekonomsko ugodnejše življenje, oziroma kot nadomestilo za zaplenjene posesti v Italiji. Ta krog naseljencev in njihovih potomcev je torej narekoval spočetka mestnim kamnosekom svoj okus, ki se je

Sl. 7. Favnova glava

izražal največ v stari, tako rekoč republikanski preprosti lapidarnosti; čedalje bolj pa ga je oplajala helenistična fantazija, iz katere je prehajal polagoma v sterilno stabilnost orientalskih nazorov ter idej kasne antike.

Material, ki ga je imel emonski kamnosek pri roki, ni bil najugodnejši, in iz raznolikosti uporabljenega gradiva je razvidno, kako je iskal, izbiral, poizkušal. Doslej je znano, da je uporabljal — seveda s pomočjo sužnjev, ujetnikov in kaznjencev pridobljen — kamen iz grajskih in golovških kamnolomov, dalje gliniških, podpeških, morav-

ških, polhograjskih in otoških, pa tudi nekaterih drugih kamnolomov iz Slovenskega Primorja, celo iz Italije za specialne stvari.

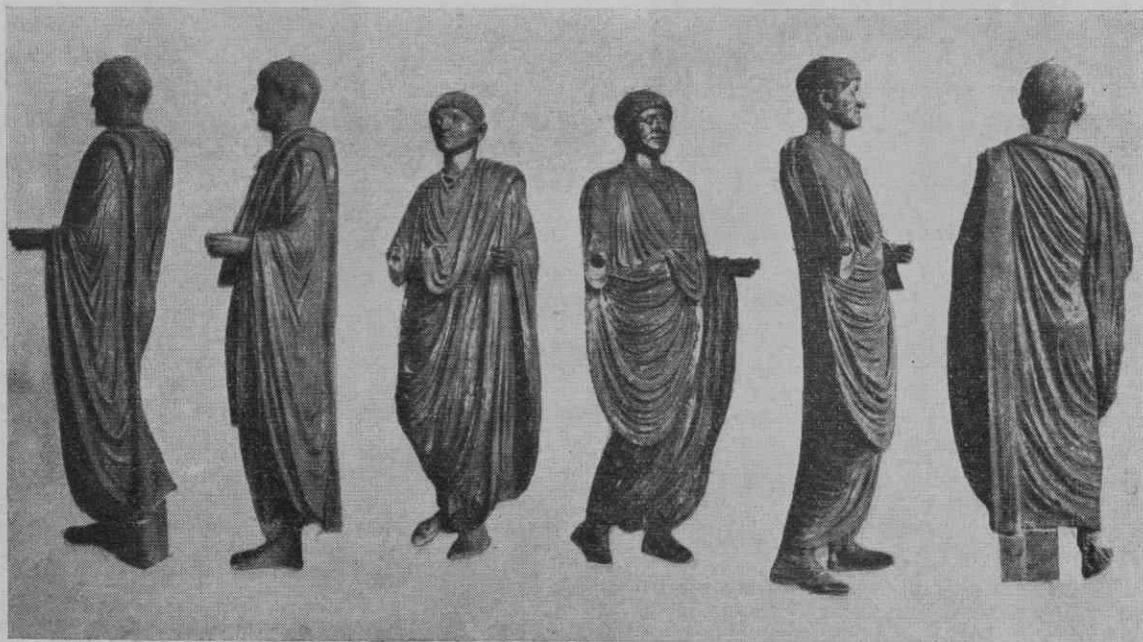
Za dobro členitev in razumevanje kamnoseškega dela pa bi bilo — končno — potrebno spoznati in doumeti tehniko dela tedanjih kamnosekov in njihovih sposobnosti, izraznih možnosti, njihove šole, pomožno osebje, intenzivnost njihove zaposlitve, vplivna področja posamičnih šol, orodje. Vse to so danes le želje. Predložene izkopenine, ki jih je doslej dala samo *Emona*,³ pa so kljub pomanjkljivosti našega znanja — bodisi s historičnega bodisi z estetskega vidika — v polni meri vredne ogleda in terjajo študij. Ko jih gledamo, včasih občudujemo in ocenjujemo, smo tisti trenutek v neposrednem stiku z antičnim mojstrom in z antičnim človekom, ki je ta dela naročal in potreboval.

• KATALOG⁴

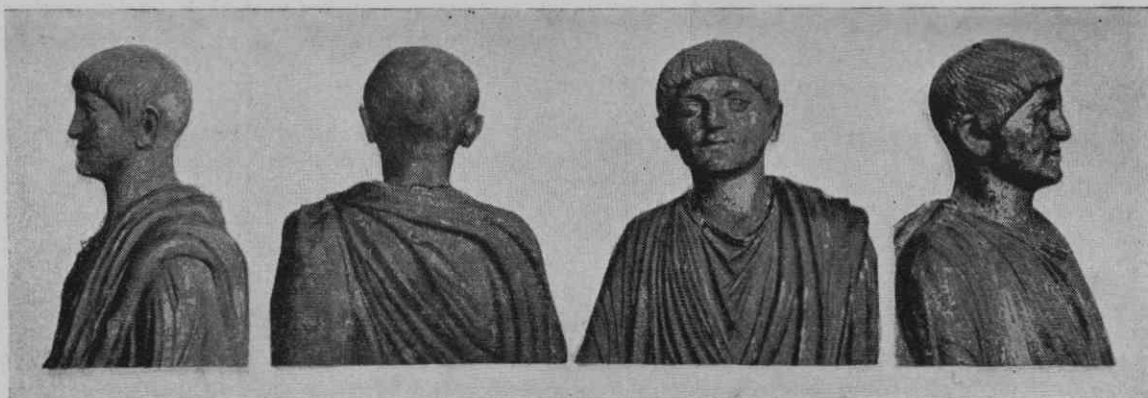
1 *Herma* iz temnosivega apnenca, grobo obdelana kvadratna baza, a = 22 cm, višina = 54 cm (slika 1). Bradat, mrk obraz, pogled srep, lasje počesani na čelo. Najdena 1872 na prostoru današnjega poslopja na Rimski cesti 1 (gostilna »Lovec«); hranjena v Narodnem muzeju inv. št. 2471; razstavljena v Mestnem muzeju v Ljubljani.

MZK NF 17, 1891, 239, LZ 110, 1891 n. 144. A. Müllner, *Argo* 8, 1899, 101. J. Klemenc, *Zgodovina Ljubljane I* 1955 p. 200. LD 15. VI. 1956 (*Zgodovina Ljubljane*). J. Sašel, LP 15. X. 1956.

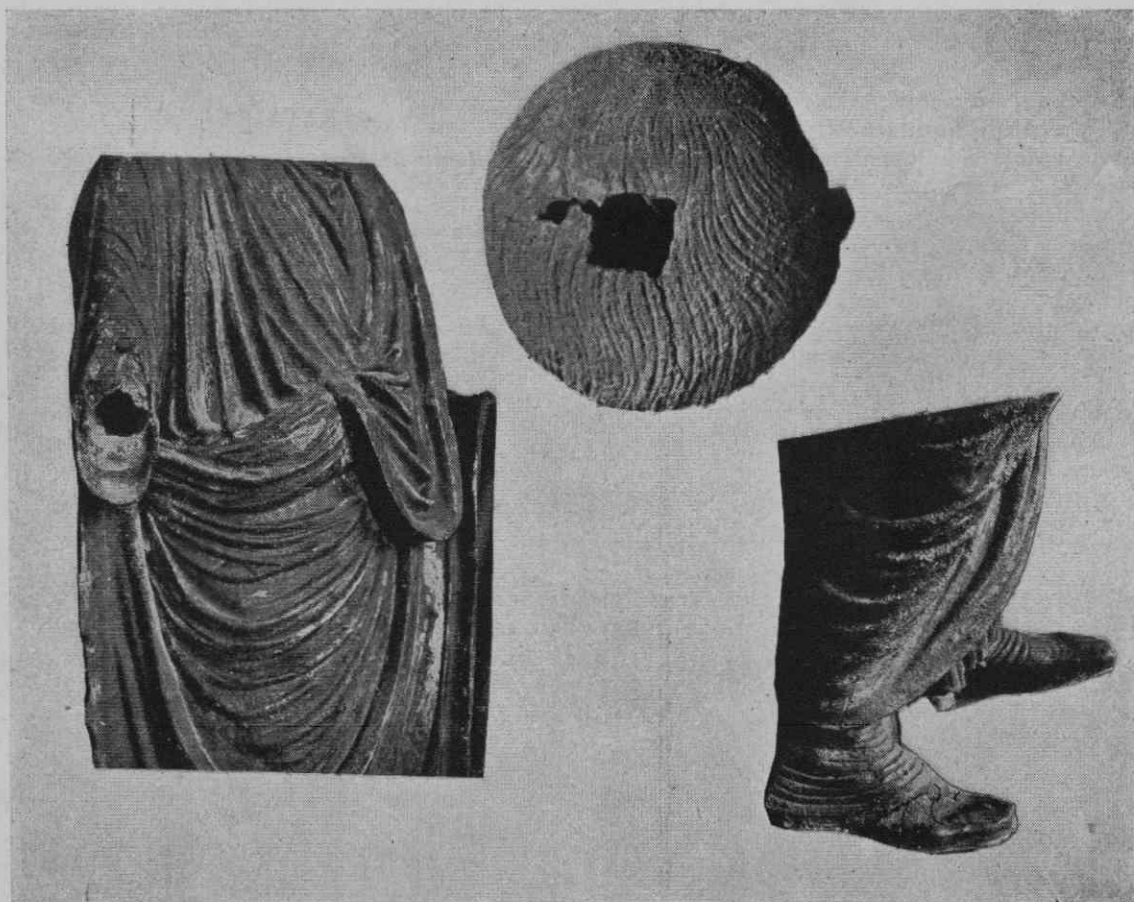
Čemu naj bi delo služilo, ni jasno, prav tako ne, kdaj bi bilo nastalo, vsekakor spada v miselni, predstavniki in oblikovni svet staroselcev emon-

Sl. 8. Emonska meščana 1—6: fotografije celega kipa pri 225°, 270°, 515°, 45°, 90° in 180°

Sl. 8. Emonski meščan 7—10: detajl doprsja pri 90°, 180°, 270° in 360°

Sl. 8. Emonski meščan 11: detajl; 12: pogled na glavo od zgoraj; 13: detajl

skega območja. Prim. številne paralele s tako imenovano keltsko plastiko: P. Lambrechts, *L'exaltation de la tête dans la pensée et dans l'art des Celtes*, Brugge 1954.

2 *Reliefna glava boštva (?)* iz belega marmorja, višina = 22,5 cm (slika 2). Verjetno izkopana v Ljubljani; hranjena v Narodnem muzeju (glej akt 61-1953); razstavljena v Mestnem muzeju v Ljubljani.

J. Šašel, *Vodnik po Emoni* (Ljubljana 1955) sl. 15. Id., *LP* 1. XI. 1956 (Emonska plastika)

Odlomek idealizirano podanega obraza z izrazom božanske zamišljenosti je izdelek dokaj spretno roke, prejkone iz prve polovice I. stoletja.

3. *Ženska glava*, od vremena dokaj izprana, iz belega debelo zrnatega marmorja, višina = 45 cm; odbito zatilje in zgornji levi del glave (slika 3).

Skrbno in mehko oblikovana, neindividualizirana oziroma karakterizirana glava presega prirodne mere. Najdena prejkone v Ljubljani; hranjena v Narodnem muzeju; razstavljena v Mestnem muzeju v Ljubljani. Hadrijansko obdobje.

4 *Ikarus* iz belega marmorja, višina 47 cm, dolžina od prsi do kraja krila = 39 cm (slika 4). Kip je ohranjen do bokov, manjka roka z desnim krilom, odkrušena je leva dlan, delno nadlakti in nos, levo krilo po robu. Pramenasto skodrani lasje upodobljenega padajo na čelo, obrvi so ostro rezane, polno oblikovan obraz je ovalen, helenistično lep. Vleknjeno vzravnana drža ustvarja na prsih napetost, da se vidi usločenost reber ter mišic. Vzporedno nazaj stegnjeni roki držita krili pripravljeni v zamah. Krilo je sestavljeno dvoplastno, peresa niso podrobno izdelana, z žlebastimi vrezi je označena le njih lega; na telo je pripeto s štirimi vezmi. Okoli spodnjega dela vratu ter zgornjega dela prsi je ovita ruta. — Najden 1949 pri urejanju in kanaliziranju parka med Selenburgovo in Wolfovo ulico v Ljubljani; hranjen v Narodnem muzeju, razstavljen v Mestnem muzeju v Ljubljani.

S. Gabrovec, *SP* 13. VIII. 1949. J. Šašel, *Obzornik* (Ljubljana) 1, 1956, 689 s. Id., *LP* 1. XI. 1956 (Emonska plastika).

Kip je bil prosto stoječa plastika, sestavni del večje nagrobne arhitekture iz sredine II. stoletja po n. št.

5 *Ženska glavica* iz porjavelega, grobo zrnatega marmorja, višina = 14,5 cm; brada in nos poškodovana (slika 5). Najdena prejkone v Ljubljani, hranjena v Narodnem muzeju; razstavljena v Mestnem muzeju v Ljubljani.

Kodrolasa glavica z jasnim pogledom predstavlja morda Afrodito, katere kip je v II. stoletju krasil kak vrt ali hišno kapelico.

6 *Viktorija*, odlomek iz svetlosivega apnenca, višina = 25 cm; ohranjen samo trup s krili (slika 6). Krilata boginja je tesno prepasana, oblačilo vihrajoče. Najdena 1957 v zasipini 1. emonskega obrambnega jarka pred jugozahodnim vogalnim stolpom obzidja na Mirju; hranjena in razstavljena v Mestnem muzeju v Ljubljani.

Morda predstavlja nastavek h kakemu njej posvečenemu žrtveniku II. stoletja.

7 *Favnova glava* iz bronu, višina = 14 cm; notranjost zalita s svincem (slika 7). Živalski elementi so poudarjeno modelirani: pramenasta dlakavost, rogovi, ušesa, medočesne kozlovske gube, potlačen nos, otožen izraz. Najden 1890 ob današnji Prešernovi cesti v območju Kolizeja; hranjen v Narodnem muzeju inv. št. 5615; razstavljen v Mestnem muzeju v Ljubljani.

A. Müllner, *Argo* 9, 1899, 78, 105. Ložar, *ZUZ* 13, 1936, 77. *Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani*, 1931, 63 sl. 35. LD 15. VI. 1956 (Zgodovina Ljubljane).

Karakteristično modeliran obraz boštva gozdnih prebivalcev in varuha pastirjev je služil kot aplika (pri kakem vodnjaku?) kot kaže vertikalno odrezano zatilje.

8 *Emonski meščan*, pozlačen bron, višina = 154 cm (slika 8, 1—13). Upodobljeni je predstavljen v koraku, z levo nogo naprej, desna se opira na prste; na levi roki je z elegantno kretinjo nabral togo, desna roka manjka. Obraz mi-

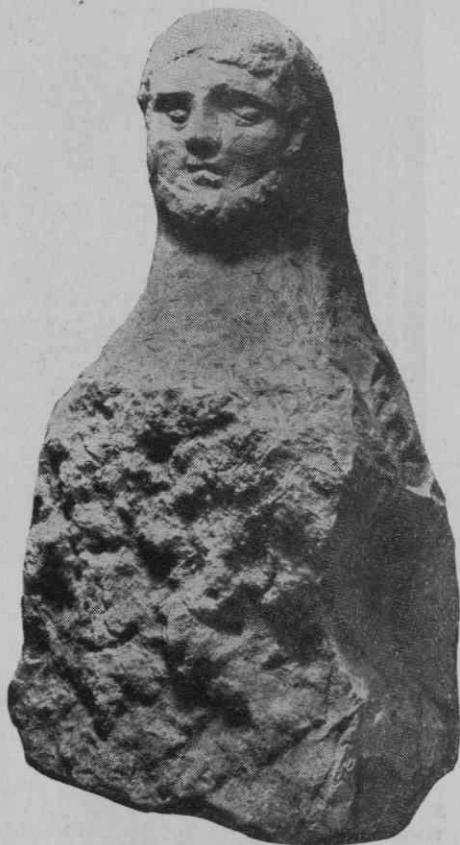
Sl. 9.
Trodelni
nagrobnik

ren, pogled uprt premo. Kip je bil najden 1836 na prostoru Kazine v Ljubljani, sredi številnih grobnih najdb; hranjen v Narodnem muzeju, inv. št. 2467; razstavljen prav tam (odlitek v Mestnem muzeju v Ljubljani).

Freyer, *MHK* 6, 1836, 112. *IB* 1836 p. 99 n. 86. Hitzinger, *MHK* 11, 1856, 17. Petrucci, *MHK* 1865, 74. Dimitz, *Geschichte Krains I* 1874, 77. Rutar, *LMS* 1891, 189. *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild: Kärnten und Krain*, 1891, 324 (ilustrativna risba; na ta način je bil kip še večkrat reproduciran). *Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani*, 1931, 70 sl. 41. Lehmann-Hartleben, *Die römischen Grossbronzen*, 1927, 100. J. Kastelic, *Likovni svet*, Ljubljana 1951, 190. J. Šašel, *Vodnik po Emoni* (Ljubljana 1955) sl. 12.

Danes deloma poškodovan kip je stal prej-kone v kapelici na grobu ob severni pokopališki cesti, nedaleč obzidja. Po Kastelicu je prikazan sicer italški tip človeka, vendar idealizirano in spada v sredino I. stoletja po n. št.

9 *Nagrobnik* iz belega marmorja, višina = 246 cm (slika 9). Napisno polje obdajata kanelirana, reliefno pa spiralna stebra. Nad napisnim poljem je v okroglem medaljonu s školjkastim ozadjem doprsje deklice, nad njo, v podobnem medaljonu, žene in v polkrožni vrhnji niši doprsje moža. V zaklinkih delfina. Pod napisnim poljem sled mize z darovi (?). Napis: *L. Claturnius | L. f(ilius) Sabinus, an(n)orum | X et mater ei(us) | Notria C. f(ilia) Maxu(m)a, | ann(orum) XXIIIX et fili(a) | eius Claturnia | L. f(ilia) Polit-*

Sl. 10. Herma iz svetlosivega apnenca

Sl. 11. Keltska (?) glavica

ta, annu(c) | ula et mensum | sexs, h(ic) s(iti) s(unt). L. Clat(ur) | nius filio et co(n)t | ubernali quam | et filiae (pos(uit)); prevod: Tukaj počivajo Lucijev sin Lucius Claturnius Sabinus, star 10 let in mati njegova Gajeva hči Notrija Maxuma, stara 28 let ter njena in Lucijeva hči Claturnija Politta, stara leto in pol. Lucius Claturnius postavil (spomenik) za sina, soprogo ter tudi hčerko. Najden 1830 v nekdanjih Zoisovih vrtovih, danes območje vladne palače ob Prešernovi cesti v Ljubljani; hranjen v Narodnem muzeju inv. lap. 85.

CIL III 3858-AIJ 184 s starejšo literaturo; prim. tudi J. Kastelic, *GMS* 21, 1942, 87.

Prva polovica II. stoletja po n. št.

10 *Herma* iz svetlosivega apnenca, višina = 55 cm; nepravilna pravokotna baza (24 × 17 centimetrov). Grobo oblikovan, stožčasto prizrezan kamen, vrhu katerega je s trdimi, vendar karakterističnimi potezami vrezan obraz človeka s povzdignjenim pogledom (slika 10). Najdena v Ljubljani; hranjena v Narodnem muzeju; razstavljena v Mestnem muzeju v Ljubljani.

Kamen spada v prvo polovico III. stoletja in kaže s formo, da miselni in predstavniki svet starosecev še ni zamrl.

11 *Glavica* — odlomek kipa ali doprsja — iz svetlosivega apnenca, višina = 18 cm (slika 11). Najdena 1955 na prostoru ekonomske srednje šole ob Gregorčičevi ulici v Ljubljani; hranjena v Narodnem muzeju, inv. št. 7004; razstavljena v Mestnem muzeju v Ljubljani.

R. Ložar, *GMS* 14, 1953, 28.

Nekatere stilne poteze; v čelo počesani lasje, izboljšene oči, tog smehlaj in poteze okrog ust, približujejo analogije iz keltskega likovnega ustvarjanja, čeprav je glavico nedvomno izdelala rimsko šolana roka. Čemu bi služila in kaj bi predstavljala, ni jasno, prav tako ne čas njenega nastanka.

Sl. 12. Slabo ohranjena glava

12 *Glava* iz sigastega apnenca, slabo ohranjena, višina = 21 cm (slika 12). Obraz povsem uničen, vidni le pramenasti lasje, brada, ušesa in očesni vdolbini. Najdena prejkone v Ljubljani; hranjena in razstavljena v Narodnem muzeju, inv. lap. 90.

15 *Nagrobnik* iz temnosivega apnenca, višina = 118 cm (slika 15). Pravokotno napisno polje obdaja profiliran rob, nad njim plitva polkrožna niša z doprsji pokojnih, na levi žene z ogrlico, na desni moža; v zaklinkih delfina, ob straneh in med doprsjema rozete. Obraz moža je primitivno skiciran, bradat, lasje počesani na čelo, obraz žene stisnjen, trpek, lasje pokriti. Napis: *D(is) m(anibus) s(acrum). | Ur(sus) Av(iti) | fi(lius), o(bitus) an(norum) | LXX*; prevod: Boštvo m posmrtnja posvečenó. Ur(sus) Av(itov) sin, preminil star 70 let. Najden v Ljubljani (?); hranjen in razstavljen v Narodnem muzeju, inv. lap. 125.

CIL III 3878-AIJ 200 s starejšo literaturo.

Nagrobnik staroselca iz III. stoletja po n. št.

14 *Portretna glava* iz belega marmorja, višina = 28 cm (slika 14). Realistično izdelan obraz z dvignjenim, zamišljenim pogledom. Najdena v preteklem stoletju na nekdanjem posestvu Cragniolini ob Zoisovi aleji, to je v območju današnjega vogala Prešernove in Rimske ceste. Hranjena v Narodnem muzeju, inv. št. 2470, razstavljena v Mestnem muzeju v Ljubljani.

K. Deschmann, *Führer durch das Krainische Landesmuseum*, 1888, 121 n. 20. R. Ložar, *Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani* 1951, 71 sl. 42. Id., *ZUZ* 15, 1956, 75 ss.

Pričetek III. stoletja.

15 *Herma* iz svetlorjavega peščenjaka, ploščata, višina = 59 cm, dolžina = 35 cm, debelina = 11 cm. Odločen bradat obraz trpkega izraza, pramenasto počesanih las. Najdena v emonski insuli VI na Mirju v Ljubljani; hranjena v Narodnem muzeju inv. lap. 82, razstavljena v Mestnem muzeju v Ljubljani (sl. 15).

LZ 129, 1910 VII 11 n. 154 (Dr. W. S.: Fund einer Herme), cf. *LZ* 129, 1910 VII 19 n. 161 ter 162. W. Schmid, Emona, *Jahrbuch f. Altertumskunde* 7, 1913, 104 s. sl. 29, 30.

Po Schmidovem mnenju predstavlja Herakleja s slemena hiše ter spada v III. ali IV. stoletje. Domače delo.

16 *Glava* iz temnosivega apnenca, višina = 22 cm (slika 16). Rustikalno delo. Najdena v Ljubljani; hranjena in razstavljena v Narodnem muzeju, inv. lap. 89.

Podoba je nastala prejkone pod vplivom portretov konstantinskega obdobja.

17 *Fragmenti kodrov* nadprirodne figure iz pozlačenega bronu. Najdeni v Ljubljani; hranjeni v depóju Narodnega muzeja v Ljubljani.

18 *Fragmenti stopal* bronastega kipca. Najdeni 1872 v Ljubljani ob Tržaški cesti, hranjeni v Narodnem muzeju inv. št. 2251, razstavljeni v Mestnem muzeju v Ljubljani.

K. Deschmann, *Führer durch das Krainische Landesmuseum*, 1888, 100 n. 5.

19 *Ženski kip* iz marmorja v naravni velikosti; ohranjenih nekaj fragmentov. Najdeni okoli 1890 na prostoru insule XV v Emoni; hranjeni v Mestnem muzeju v Ljubljani.

Sl. 15. Domačinski nagrobnik

Sl. 14 Poznoantični portret

Sl. 15. Ploščata herma

Sl. 16. Glava iz konstantinskega obdobja

Sl. 17. Naturalistično doprsje

W. Schmid, Emona, *Jahrbuch für Altertums-kunde* 7, 1913, 168.

20 *Ženski kip* iz belega marmorja v nadnavravnih velikosti; ohranjenih nekaj fragmentov. Najdeni okoli 1890 na prostoru emonske insule XV; hranjeni v Mestnem muzeju v Ljubljani.

W. Schmid, Emona, *Jahrbuch für Altertums-kunde* 7, 1913, 168.

časa jo je hranil N. Hoffmann iz Ljubljane; 1879 je bila prišteta med pogrešane.

A. Müllner, *Emona* (Laibach 1879) n. 225. *CIL III* 10778.

24 *Moška glava* z lovorjevim vencem v okroglem medaljonu, beli marmor; premer medaljona = 32 cm. Odkrita 1808 in sicer vzdana v hiši

Sporno

21 *Naturalistično doprsje* iz temnosivega apnenca, višina = 31 cm (slika 17). Najdišče je neznan — predmet se je hranil v Narodnem muzeju med emonskim gradivom —; razstavljen v Mestnem muzeju v Ljubljani.

K. Deschmann, *Führer durch das Krainische Landesmuseum*, 1888, 179. *LZ* 108, 1889 IV 7 n. 88 (S. R.: Die neuen Denkmäler). Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, 1926, 41. J. Šašel, *Vodnik po Emoni* (Ljubljana 1955) sl. 14. Prim. B. Saria, *Südost-Forschungen* 16, 1957, 282.

Naturalistično doprsje z delno antičnimi in delno neantičnimi elementi.

22 *Glavica* iz sivega apnenca, višina = 18 cm. Najdena 1935 pri cerkvi sv. Florijana v Ljubljani; vzdana v južno steno iste cerkve.

Steska, *S* 24. III 1935; 6. II. 1943 št. 29. Anonim, *S* 15. II. 1943 št. 37. Steska domneva, da gre za rimsko — po njem Karakalino — glavo; anonimni pisec pa, da za svetniško glavico učencev kiparja Robbe.

Izgubljeno

23 *Herma* iz gliniškega apnenca, višina = 46 centimetrov. Kodrolasa, bradata glava. Na stranici herme vrezane črke *dus*, katerih pomen ni jasen. Najdena 1864 v južnem delu Emone; nekaj

Sl. 18. Glavica iz sivega apnenca

Stari trg v Ljubljani št. 32 (stara 34). Pozneje poklonjena Narodnemu muzeju v Ljubljani, kjer je bila 1957 prišteta med pogrešane.

LW 1885 V 16 n. 249 (Ein wertvolles römisches Marmorbild). LZ 104, 1885 VI 5 n. 125. K. Deschmann, *Führer durch das Krainische Landesmuseum*, 1888, 121 n. 19. LZ 108, 1889 IV 17 n. 88 (S. R.: Die neuen Denkmäler).

25 *Marmorna glava*. Rimski inventar Narodnega muzeja v Ljubljani omenja pod št. 2469 marmorno glavo, ki naj bi predstavljala cesarja Nerona v otroški dobi. Pogrešana.

26 *Roka ženske figure*, odlomek. Podrobnosti niso sporočene. Najdena v emonski insuli VII ob izkopavanjih v letu 1912. Kje je hranjena, ni znano.

W. Schmid, *Ausgrabungen in Emona*, LZ 131, 1912 VII 11 n. 156.

27 *Glava bradatega moža iz peščenca*, poškodovana. Podrobnosti niso sporočene. Najdena 1912 v emonski insuli VII ob izkopavanjih. Kje je hranjena, ni znano.

W. Schmid, *Ausgrabungen in Emona*, LZ 131, 1912 VI 13 n. 135.

28 *Herma, bradatega moža*; grobo izdelana. Podrobnosti niso sporočene. Najdena 1911 v lončarskem okraju Emone, ob današnji Cankarjevi cesti št. 12. Kje je hranjena, ni znano.

W. Schmid, LZ 130, 1911 III 29 n. 72.

29 *Bronast kip*. Rimski inventar Narodnega muzeja v Ljubljani omenja pod št. 2640 rimski bronast kip iz Emone. Pogrešan.

30 *Glava iz brona*. Podrobnosti niso sporočene. Najdena 1891 ob Tržaški cesti v Ljubljani;

hranjena v Narodnem muzeju v Ljubljani inv. št. 2248. Leta 1957 pogrešana.

31 *Prst iz brona* v naravni velikosti. Najden 1912 v emonski insuli XV ob izkopavanjih. Kje je hranjen, ni znano.

W. Schmid, *Ausgrabungen in Emona*, LZ 131, 1912 V 6 n. 103.

32 *Bronasta maska bradatega moža*. Podrobnosti niso sporočene. Najdena 1912 v emonski insuli XV ob izkopavanjih. Kje je hranjena, ni znano.

W. Schmid, *Ausgrabungen in Emona*, LZ 131, 1912 V 6 n. 103.

Maska bi utegnila biti obrazni del gladiatorskega ali reprezentativnega vojaškega šlema.

33 *Bronast orel s kačo* v krempljih. Podrobnosti niso sporočene. Najden v lončarskem okraju Emone, ob današnji Cankarjevi cesti št. 12. Kje je hranjen, ni znano.

W. Schmid, LZ 130, 1911 III 29 n. 72.

OPOMBE

1. Podobno je z novčnimi najdbami; ekonomika prenaša tedaj težišče od poljedelstva na pastirstvo, na menjalno gospodarstvo. — 2. II 110. v Tiberijevem obdobju: Vsi Panonci so poznali rimski red in tudi jezik, številni so obvladali celo pisanje in mojstrsko so sukali orožje. — 3. Koliko še druga mesta! — 4. Zahvaljujem se kustosu Narodnega muzeja v Ljubljani, P. Petruju, ki mi je dovolil objavo nekaterih doslej neobjavljenih predmetov (št. 5, 5, 10, 12, 16). Kolikor so za navedbo literature porabljene kratice, so porabljene v smislu napotkov Slovenskega biografskega leksikona. Vrstni red v katalogu je kronološki, seveda, kjer se je to vsaj približno dalo določiti. Statuet, obeskov in drugih plastičnih drobnarij, ki so bile najdene v Emoni, ne omenjam.

